

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Харків
2020

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзева І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежак О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Повноцінний розвиток дитини - найважливіше завдання сучасної освіти, вимагає пошуку найбільш ефективних технологій для вдосконалення освітнього процесу. Проєктна технологія - це система дидактичних засобів направлених на формування ключових компетентностей учнів. Ефективність застосування методу проєктів в освітній діяльності підтверджено світовою практикою.

Ключові слова: освіта, ключові компетентності, діти з порушеннями зору, проєктна технологія, метод проєктів, проєкт.

Постановка проблеми. Рівень розвитку суспільства визначається ставленням до людей з особливими потребами. Сучасна система корекційної допомоги дітям з особливостями психофізичного розвитку, зокрема із патологією зору, має багато проблем, які не дозволяють у повному обсязі надавати їм допомогу необхідного рівня. В сучасній освіті стоять питання підтримки та розвитку державної системи спеціальної освіти за рахунок введення інноваційних підходів навчання.

Аналіз досліджень і публікацій. Показано існування різних підходів до класифікації методу проєктів вітчизняних і зарубіжних науковців, а також в працях сучасних вчених: В.Гузєєва, Н.Матяш, Я.Пахомової, Є.Полата, Г.Селевка, І.Сергєєва, І.Чечель, К.Баханова, І.Дичківської, І.Єрмакова, Г.Ісаєвої, О.Любарської, О.Пехоти, О.Пометун, С.Шевцової.

Мета статті. Модернізація й оновлення структури й механізмів роботи спеціальної освіти, застосування нових педагогічних підходів та інноваційних технологій, однією з яких є проєктна технологія, індивідуальний підхід і кваліфікована допомога дітям із порушеннями зору, починаючи з раннього віку до отримання професії, згідно з індивідуальними програмами реабілітації з метою покращення якості освіти та сприяння інтеграції в суспільство.

Виклад матеріалу дослідження. Кожен має право на якісну та інклюзивну освіту, базове навчання та навчання протягом усього життя, щоб набувати і підтримувати навички, які дають змогу брати повноцінну участь у житті суспільства та успішно адаптуватися до змін на ринку праці.

Принципи Європейського Союзу «Основи соціальних прав».

Ефективний розвиток соціуму як цілісної соціальної системи базується на соціально спрямованих заходах держави на благо людини. Рівень розвитку суспільства визначається його ставленням до найменш захищених та найбільш вразливих його членів. В сучасному цивілізованому світі захист прав людей з інвалідністю та питання соціальної інтеграції є дуже актуальними. За офіційними даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2019 р. чисельність осіб з інвалідністю становила 2659,7 тис. З початку 2015 р. кількість людей з інвалідністю зросла на 91,2 тис. осіб, в тому числі дітей – на 10,5 тис. осіб. На жаль, останнім часом, виявляється тенденція до зростання кількості дітей з відхиленнями психофізичного розвитку. Рівень дитячої інвалідності за період з 2010 по 2019 виріс зі 120 до 160 на 10 тисяч дитячого населення. Спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей з порушеннями зору. В Харківській області 2980 людей з інвалідністю по зору, із них до 100 дітей дошкільного віку, понад 300 дітей шкільного віку.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні актуальною є проблема створення оптимальних умов для розвитку, навчання й виховання осіб з особливими освітніми потребами, що відповідають тенденціям реформування освіти, доступністю для всіх категорій населення країни. У Законі України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» основним завданням сучасної освіти є формування таких рис особистості як активність, самостійність, цілеспрямованість, творчість, здатність приймати рішення в складних ситуаціях, уміння здійснювати вибір, ефективно використовувати обмежені ресурси, адаптуватися до змін, працювати в команді. Сучасний випускник повинен бути конкурентоздатним на ринку праці, вміти навчатися, вільно застосовувати новітні технології, знаходити вихід з різних складних

ситуацій, оперативно знаходити інформацію, працювати в команді. Їх формування потребує застосування нових підходів до процесу навчання.

З метою посилення соціального захисту та підтримки дітей та молоді з порушеннями зору, покращення якості освіти та сприяння інтеграції в суспільство в перспективі є доцільним перехід до інноваційного закладу освіти, який передбачає індивідуальний підхід та кваліфіковану допомогу дітям із порушеннями зору, починаючи з раннього віку до отримання професії, згідно з індивідуальними програмами реабілітації. Останнім часом відкриваються перспективи змін у системі спеціальної освіти, пов'язані з новим ставленням до дітей з особливими потребами, з вирішенням питань їх соціалізації й інтеграції у суспільство.

На даному етапі в сучасній вітчизняній і світовій освіті спостерігається перенесення акцентів з основних результатів навчання, таких, як знання та вміння на формування в учнів системи компетентностей, які надають можливість діяти в різних ситуаціях. Компетентнісний підхід робить акцент на результатах освіти, які розглядаються не як обсяг опанованої дитиною інформації, а як здатність школяра діяти у різних проблемних ситуаціях. Кожного учня потрібно включити в активний пізнавальний процес. Для цього необхідно створювати навчальне середовище, яке буде забезпечувати вільний доступ до глобальної інформаційної мережі Інтернет, інших джерел інформації, надання можливості спілкування з однолітками, плідної сумісної роботи в ході практичної діяльності.

Найбільш перспективною є технологія проєктної діяльності. У ході розробки життєвих стратегій та проєктів учні повинні навчитися планувати свою діяльність для вирішення будь-якого завдання реальної життєвої ситуації, здобувати знання й досвід при проєктуванні та виконанні завдання, при цьому діяти послідовно, творчо, наполегливо й систематично, з представленням кінцевого продукту. Застосування методу проєктів під час навчання та виховання учнів на уроках природничого циклу та в позаурочній діяльності дає можливість працювати індивідуально розвиваючи творчий потенціал, критичне

мислення, вміння працювати самостійно, попередньо прораховуючи свої результати, аналізувати, зіставляти факти, аргументувати свою думку та колективно - встановлювати соціальні контакти, розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним, оцінювати себе та інших.

Таких якостей учень може набути під керівництвом вчителя, який виступає в ролі компетентного організатора, консультанта й помічника. Інструментом методу проєктів є сам проєкт. Навчання здійснюється в процесі розробки, завдяки діяльності. Отже, проєктна діяльність, проєкт - це учнівська самодіяльність, конкретна практична творча справа, поетапний рух до мети, прийнятої та усвідомленої учнем, з кінцевим продуктом.

Ідея впровадження проєктної діяльності в освітній процес не нова, вона була запропонована американським філософом і педагогом Д. Дьюї століття тому. У вітчизняній педагогіці під час своєї діяльності наголошували на доцільності використання цього методу А.С. Макаренко та В.О.Сухомлинський.

Під час аналізу науково-методичної літератури встановлено існування різного підходу до класифікації методу проєктів. Сучасні педагоги-новатори (Є.С.Полат, М.Ю.Бухаркіна, І.І.Зайцева, Ю.В.Момот) класифікують навчальні проєкти за різними ознаками.

1. За домінують діяльністю учнів (інформаційні, дослідницькі, практико-зорієнтовані, творчі, рольові)
2. За предметно-змістовним наповненням (монопроєкти, міжпредметні проєкти)
3. За характером контактів (колективні, шкільні, міські, регіональні, міжнародні)
4. За тривалістю (міні-проєкти, короткотривалі, тижневі, довготривалі)
5. За кількістю учасників (індивідуальні, парні, групові)

Основні етапи розробки проєкту: постановка мети, розробка плану діяльності, пошук інформації, реалізація проєкту, досягнення кінцевого результату у вигляді продукту в результаті якого учні набувають досвід.

При виконанні проєктів можна застосовувати такі форми робіт: «мозкова атака», «круглий стіл», практична робота, екскурсії, «аукціон знань», бібліографічний огляд, бесіда-інтерв'ю, ділові ігри, творча робота, творчий звіт, презентація. Результати учні представляють у формі мультимедійної презентації, доповіді (у разі необхідності – з демонстрацією хімічних дослідів), моделі, колекції, буклету, газети, статистичного звіту, тематичного масового заходу, наукового реферату (із зазначенням актуальності теми, новизни і практичного значення результатів дослідження, висновків) тощо.

Предметна хімічна компетентність є складником природничо-наукової компетентності, що, у свою чергу, входить до ключової компетентності в природничих науках і технологіях. При формуванні хімічної компетентності Навчальною програмою з хімії для загальноосвітніх навчальних закладів починаючи з 2017р. рекомендовано обов'язкове включення в навчальний процес проєктної діяльності. Упродовж року кожен учень повинен виконати один навчальний проєкт. Перелік рекомендованих програм надано в Програмі або може бути вибрано на розсуд вчителя.

Протягом останніх років були виконані проєкти: «Від екології рідної школи до екології душі», «Якість питної води як фактор збереження здоров'я», «Оцет. Знайомий незнайомиць», «Біохімія чаю», «Хімія кольору», «Якість питної води як фактор збереження здоров'я», «Палити - це не модно », «Повітря яким ми дихаємо» та ін.

Втілення концепції екологічного виховання із застосуванням проєктної технології реалізується також через позаурочну діяльність. Учні школи прийняли участь в глобальному проєкті UPSHIFT , що означає «рух вгору», мета якого направлена на розвиток навичок соціального підприємництва серед незахищених категорій підлітків та молоді. Проєкт впроваджено дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в 22 країнах. В цьому році він проходив в Україні завдяки фінансуванню Європейського Союзу. Фінал відбувся в Харкові. Команда учнів 9-11 класів комунального закладу «Харківська спеціальна школа ім. В.Г. Короленка» Харківської обласної ради розробила проєкт «Еко-скул»,

що передбачає сортування сміття. У ньому брали участь 17 учнів. Мета проєкту – осмислення взаємодії суспільства і природи, виховання екологічної культури та екологічної свідомості школярів, зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище, формування активної громадянської позиції, розвиток ініціативи та творчості школярів через організацію соціально значимої діяльності, сприяння оволодінню навичками наукового аналізу. Проєкту було присуджено грант. На території закладу з'явилися контейнери для сортування сміття, учні почали більш свідомо ставитися до цієї проблеми й проводити просвітницьку роботу з іншими.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Отже, найцінніше, що здобуває дитина під час будь-якої діяльності – це досвід, який набувається в процесі теоретичної та практичної роботи під час застосування проєктної технології на уроках природничого циклу та позаурочній діяльності та надає можливості максимально розвинути, соціалізувати й проявити свої таланти.

Список використаних джерел:

1. Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психологічні аспекти розвитку, навчання і виховання: навчально-методичний посібник / Бойчук Ю. Д., Васильєва К. І., Галій А. І, Голуб Н. М., Зайченко Г. Д., Калініна Т.С., Кобильченко В.В., Кукуруза Г.В., Потамошнєва О.М., Сіліна Г. О., Хребтова Н. П.; за заг. ред. Л. Д. Покроєвої. — Харків. Харківська академія неперервної освіти, 2014. - 292 с.
2. Закон «Про освіту» від 05. 09. 2017 р. № 2145-УІІІ.
3. Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи — новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос, С. В. Бекетова. — Х. : ВГ «Основа», 2018. — 119 [1] с. : табл., схеми, рис. — (Серія «Нові формати освіти»).
4. Закон «Про освіту» від 05. 09. 2017 р. № 2145-УІІІ.
5. Метейко А. Проектна діяльність учителя хімії : досвід // Хімія. – 2015. - № 23-24 (779-780), грудень. – С. 6-55

6. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/analit-yakushenko-social-policy-9-2019.pdf> Аналітична записка Серія ««Соціальна політика»», № 9, 2019

Полежака О.І.

ВИХОВНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

(з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради)

У статті викладений досвід організації виховної роботи у Комунальному закладі «Харківська спеціальна школа імені В.Г. Короленка» Харківської обласної ради, який є одним із провідних спеціальних закладів України, щодо освіти дітей з порушеннями зору.

Ключові слова: виховний процес, соціалізація дітей з порушеннями зору, діти з порушеннями зору, правове виховання.

Постановка проблеми. Одним із основних завдань організації навчання та виховання учнів з порушеннями зору є сприяння інтеграції їх у суспільне життя завдяки їх медичній, соціальній і професійно-трудоваї реабілітації, яка покликана забезпечити людині з порушеннями умови для професійної діяльності.

Мета статті: аналіз системи виховної роботи у Комунальному закладі «Харківська спеціальна школа ім. В.Г. Короленка» Харківської обласної ради.

Виклад матеріалу дослідження. Навчально-виховний процес у комунальному закладі «Харківська спеціальна школа з імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради зорієнтовано на здібності, схильності, потреби і життєві плани кожного з вихованців. У закладі відбувається постійне своєчасне реагування на зміни, які спостерігаються в соціумі, створюються необхідні умови для реалізації варіативної освіти в межах спеціального закладу, здійснюється послідовність на всіх етапах навчання й розвитку учнів.